G. G. NEAMȚU

STRUCTURI MORFEMATICE ALE FORMELOR VERBALE SINTETICE – REPREZENTĂRI PE *ORIZONTALĂ* VS PE *VERTICALĂ*

0. Abordarea *morfologică* în sensul larg și tradițional al termenului cuprinde un set de informații diverse, dar convergente (flexionare, logice, ontologice, semantice etc.) despre cuvinte, între care, ca o componentă distinctă și importantă, este *analiza structurii* lor *interne* și a *componentelor* ei.

Această operație se aplică numai cuvintelor flexibile, a căror variabilitate în expresie este dictată de necesitatea exprimării unor sensuri logico-gramaticale foarte abstracte, cunoscute sub numele de *categorii gramaticale* (mod, timp, caz, număr etc.), diferite de cele lexicale.

0.1. Cuvânt aparținător claselor de cuvinte flexibile, verbul românesc actualizează/poate actualiza în procesul de comunicare *patru* categorii gramaticale grupate prototipic, prin *solidarități* în *conținut* și *sincretisme* în *expresie*, două câte două: modul + timpul și persoana + numărul[1].

Prin acestea, lexemul verbal se înscrie ca termen/constituent al unui enunț structurat gramatical.

Segmentele de expresie ale acestor categorii constituie ceea ce îndeobște numim *flective*, iar componentele lor, *subunități flectivale*.

Ca *structură internă*, orice verb, cel puțin teoretic, permite o *segmentare binară*, degajând un *radical*, baza *lexicală* și relativ *constantă* în întreaga paradigmă, și un *flectiv*, partea variabilă, purtătoare a semnificațiilor categoriilor gramaticale[2].

Adoptând terminologia structuralistă de o anumită factură, potrivit căreia cele două componente sunt numite generic *morfeme* (*lexicale* vs *gramaticale*)[3], punerea în evidență a acestora se realizează prin segmentare *morfematică* după un *algoritm*, obținând în final o *reprezentare* în schemă grafică a structurii morfematice.

Flectivul verbal prototipic (= al formelor personale/finite[4]) se compune din două subunități flectivale cu rang morfematic, numite *sufixe* (pentru mod + timp) și *desinențe* (persoană + număr), dispuse obligatoriu după radical, în ordine fixă (= nepermutabile) și continuă (= fără posibilități de apariție între ele a altor segmente).

Notă. Trăsăturile date caracterizează doar formele verbale *sintetice*/continue (= modurile și timpurile «simple»), nu și cele *analitice*/discontinue (= mo-

[1] Pentru cea de-a cincea categorie, *aspectul*, pe care n-o avem aici în vedere, ea fiind lipsită în planul expresiei de segmente proprii, vezi GBLR 2010, p. 243–262. Cât privește *diateza*, aceasta nu este o categorie gramaticală propriu-zisă/morfologică, ci o construcție sintactică (*ibidem*, p. 232).

[2] Pentru conceptele *flectiv* vs *radical*, vezi LRC 1974, p. 138–140.

[3] Vezi, pentru accepțiunile termenului *morfem* și clasificările acestuia, LRC 1974, p. 126–132.

[4] Vezi, pentru forme *finite* vs forme *non-finite*, GBLR 2010, *passim*.

DACOROMANIA, serie nouă, XXV, 2020, nr. 1, Cluj-Napoca, p. 16–35

BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)

durile și timpurile «compuse»)[5]. La acestea din urmă, structura internă a flectivului se prezintă diferit și înseși conceptele *sufix* și *desinență* încalcă în mare măsură proprietatea termenilor.

Indiferent de tipul de formă (sintetică *vs* analitică), un cuvânt flexibil, aici verbul, se prezintă ca o *combinație* de unități, fiecare cu expresie și conținut, sau, cu un termen împrumutat din sintaxă, ca o *sintagmă*[6].

0.2. În observațiile de mai jos, care privesc numai formele *sintetice*[7] din limba română actuală[8], ne ocupăm de unele aspecte referitoare la *modelele* de reprezentare în scheme grafice a structurii morfematice a flectivului verbal și a *relațiilor* dintre subunitățile flectivale atât între ele (= intermorfematice), cât și în raport cu radicalul.

1. La modul general, deosebim două tipuri/*modele* de reprezentare/dispunere în schemă grafică a rezultatelor segmentării morfematice: *liniare*/pe orizontală și *în arbore*/pe verticală.

În mod logic, indiferent dacă optăm pentru unul ori altul dintre ele sau operăm cu ambele, inventarul de unități morfematice (lexicale *vs* gramaticale/flectivale) rămâne/trebuie să rămână același.

1.1. Reprezentări liniare

Flectivul verbal evidențiat în urma segmentărilor morfematice are în română o extensiune variabilă de la *o* unitate la *patru* unități morfematice/morfeme (sufixe, desinențe).

1.1.1. În prima grupă, cu flectiv *monomorfematic* «clar» de tip *sufix* (*-ând, -ind*), degajat printr-o singură operație de segmentare binară, se află **gerunziul**: *lucrând* = [lucr] + [ând], *citind* = [cit] + [ind][9].

Notă. Asimilabil acestuia ca structură morfematică este și gerunziul ca *subunitate* din structura prezumtivului prezent (*Va fi zic**ând** el multe, dar...*).

Tot flectiv monomorfematic de tip *sufix* (*-a, -ea, -e, i, -î*) rezultat în urma unei singure segmentări are **infinitivul** prezent fără afixul proclitic *a*: *Nu poate **citi**. N-are ce **pune** pe masă*[10].

---

[5] Vezi, pentru forme *sintetice* vs forme *analitice*, LRC 1974, p. 221–226.

[6] *Ibidem*, p. 126.

[7] Considerăm cunoscut inventarul acestora cu semnificațiile lor gramaticale, inclusiv variantele de segmentare morfematică. Vezi, în acest sens: GLR 1963, p. 252–268; Dimitriu 1999, p. 476–479; Irimia 2000, p. 178–195. Vezi, mai cu seamă pentru *segmentările morfematice* agreate de noi și în consecință *preluate*, Guțu Romalo 1968, p. 160–176.

[8] Referirile la aspectele *diacronice* sunt doar accidentale – vezi, pentru acestea, ILR 1978, cap. *Flexiunea verbală*, p. 298 și urm.

[9] Sufixul gerunzial cu amplificativul fonic *-u* (*băt**ându**-l, văz**ându**-ne, iub**indu**-l* etc.) este o variantă la nivelul expresiei/un alomorf fonetic neanalizabil/ireductibil. (Segmentul *-u* nu este un al doilea morfem.) Același statut îl are *-u* și în structura participiului (*văzut**u**-l-ai, bătut**u**-l-ai*).

[10] Infinitivul fără *a*, perpetuând un stadiu mai vechi de limbă (vezi GBLR 2010, p. 290), este limitat în româna actuală: el apare în construcțiile relative infinitivale (*N-are unde **dormi**. Nu-i ce*

BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)

Prin urmare: *citi* = [cit] + [i]; *pune* = [pun] + [e].

Nota 1. Deși diferit ca semnificație gramaticală, asimilabil ca structură morfematică acestui infinitiv și deci identic segmentat este cel cu statut de *subunitate* în structura unor forme verbale analitice/compuse (*voi* ***merge***, *aș* ***merge*** etc.).

Nota 2. Infinitivul cu afixul proclitic *a* (*a mânca, a bea, a iubi* etc.) este o formă analitică, al cărei flectiv are o realizare discontinuă/întreruptă (*a ....-a, a ...-ea, a ...-e* etc.), dar tot monomorfematic rămâne (= constituit din două «segmente» morfematice).

1.1.2. Situație specială în privința segmentării morfematice, una datorată statutului său morfematic hibrid (verb și adjectiv)[11], are *participiul*.

Eliminându-l din discuție pe cel variabil, cu un comportament flexionar de tip adjectival (= acordat în gen, număr și caz), inclusiv în calitate de component al «diatezei pasive», oricum construcție sintactică, nu categorie gramaticală/morfologică propriu-zisă, cel invariabil își consumă existența în fapt ca *subunitate*[12] în structura formelor verbale analitice (= moduri și timpuri compuse) și, cu alt sens gramatical, în componența supinului[13].

Ca atare, ceea ce numim participiu este în fapt această formă invariabilă și lipsită de autonomie, dar circumscrisă ca semantică gramaticală verbului și pe aceasta o segmentăm morfematic.

Notă. Dacă nu minimalizăm distincția dintre cele două tipuri de flexiuni, cea nominală și cea verbală, participiul variabil «nu ține» de verb din punct de vedere flexionar. (În ultimă instanță, analiza morfematică a unui participiu variabil urmează algoritmul *adjectival*[14], adică flectivul său este exclusiv de tip *desinență* (de gen, număr și caz) adăugată participiului invariabil pe poziția/cu rolul de *radical* al adjectivului obținut (*bătut-**ø**, bătut-**ă**, bătuț-**i**, bătut-**e***)).

În urma segmentării binare a participiului verbal invariabil rezultă un radical verbal și un sufix «participial». Acesta este diferit fonematic în funcție de „conjugarea”/tipul paradigmatic al verbului, respectiv:

a. *bifonematic*, cu realizările: *-at, -ut, -it, -ât*: *cânt-at, put-ut, făc-ut, cit-it, cobor-ât*;

b. *monofonematic*, în realizările *-t* sau *-s*: *frip-t* (*frân-t*), *ar-s* (*mer-s, zi-s, plân-s*).

Problema care se pune aici este dacă aceste sufixe sunt *neanalizabile* propriu-zis (= monomorfematice) sau *analizabile* în două componente cu rang morfematic, ambele de tip *sufix* (= grupuri sufixale). (Ar fi singurul caz de formă verbală nepersonală cu statut flectival bimorfematic.)

---

comenta.) și după verbul *a putea*: *Ar putea* ***avansa***. *Nu se poate* ***descurca*** *singur*. (În ambele situații, infinitivul este în variație liberă cu conjunctivul.)

[11] Vezi GBLR 2010, p. 287.

[12] Apariția participiului invariabil în construcții pasive impersonale (*Este* ***știut*** *că..., Nu i-a fost* ***dat*** *să...*) se explică printr-un proces de conversiune de tip *adjectiv → adverb* (vezi: *El nu este* ***frumos***. *→ Nu este* ***frumos*** *să/că...*).

[13] În GBLR 2010, p. 289, este considerat „formant invariabil”.

[14] Vezi GBLR 2010, p. 292.

BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)

(1) Această ultimă ipoteză ca variantă de interpretare și-ar găsi sprijinul în trăsătura temporală intrinsecă participiului – *anterioritate*[15], prezentă, tocmai din această cauză, la toate formele temporale analitice în a căror componență intră participiul verbal invariabil.

(2) La sufixele participiale bifonematice (*-at, -ut, -it, -ât*), operația de divizare nu întâmpină dificultăți majore, segmentul în expresie al semnificației temporale constituindu-l vocala de după radical (*-a-, -u-, -i-, -â-*), aceeași ca în ipostaza de sufix temporal cert din structura perfectului simplu și a mai-mult-ca-perfectului (vezi: *cânt**a**i*, *cânt**a**sem*; *văz**u**i*, *văz**u**sem*; *cit**i**i*, *cit**i**sem* etc.).

În consecință, ceea ce numim sufix participial este în fapt un grup sufixal constituit dintr-un sufix temporal de perfect (*-a-, -u-, -i-, -â-*) și sufixul participial propriu-zis *-t*[16]:

cântat = [cânt] + [a] + [t];
făcut = [făc] + [u] + [t];
iubit = [iub] + [i] + [t];
coborât = [cobor] + [â] + [t].

(3) Pentru caracterul *unitar* al segmentării, trebuie să procedăm la fel și în cazul sufixelor monofonematice *-t* și *-s* (*rup**t**, frân**t**, ar**s**, zi**s***), adică să acceptăm o realizare *negativă/ø* a sufixului temporal, urmând ca *-t* și *-s* să fie interpretate ca sufixe participiale propriu-zise.

Prin urmare:

rupt = [rup] + [ø] + [t];
ars = [ar] + [ø] + [s][17].

Spre deosebire de cele bifonematice, sufixele monofonematice *-t* și *-s* nu se regăsesc «întocmai» la perfectul simplu și mai-mult-ca-perfectul, ci lor le corespunde sufixul *-se-*, mecanic, la nivelul limbii române actuale, însemnând înlocuirea lui *-t* cu *-se-* (*rup-**t*** – *rup-**se***), respectiv augmentarea lui *-s* la *-se-* (*ar-**s*** – *ar-**se**...*)[18].

În măsura în care evidențierea/afirmarea unui sufix temporal negativ (ø) nu este un „artificiu” de analiză, putem opta în ansamblu pentru acest model de segmentare a participiului verbal invariabil[19].

---

[15] În aceste coordonate, formularea „participiu trecut”, vehiculată uneori după situația din alte limbi, nu este tocmai indicată, din moment ce româna nu are și un „participiu prezent” ca opozant temporal.

[16] Vezi, pentru aceeași segmentare, Guțu Romalo 1968, p. 164–166.

[17] Li se acordă statut de unități morfematice neanalizabile în LRC 1974, p. 225.

[18] Nu interesează aici fenomenul constituirii în diacronie a acestor forme – vezi ILR 1974, p. 332–335.

Participiul în *-s* se numește participiu *sigmatic complet*, iar cel în *-t*, *sigmatic incomplet* – vezi DȘL 2005, s.v. SIGMATIC, -Ă. Se înțelege că, prin opoziție, celelalte participii ale verbelor cu infinitivul în *-e* sunt *asigmatice*.

[19] Deși are alt înțeles gramatical, *supinul*, formă verbală nepersonală specifică românei între limbile romanice și mult controversată, *omonim* cu participiul verbal invariabil, are segmentarea morfematică a acestuia din urmă și de aceea nu-l discutăm separat. (Încadrarea lui la *forme sintetice* vs

BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)

1.1.2.1. *Excluderea* dintre *modurile* verbului a formelor nepersonale (gerunziu, infinitiv, participiu, supin), indiferent dacă sunt unități sau subunități, așa cum se procedează în noile tratate academice, și considerarea lor drept *forme* (verbale) *non-finite*[20], opuse celor *finite* (= moduri/moduri personale[21]), pun în dificultate statutul morfematic și denumirea secvențelor terminale pe care le-am numit (până acum) *sufixe*.

Indiferent de motivația adusă, în principiu de natură *comunicativ-pragmatică*, legată în cele din urmă de *predicativitate*, ai cărei indici principali sunt *persoana* și numărul, această interpretare[22] se răsfrânge asupra categoriilor gramaticale ale verbului și marcării lor în expresie.

În acest sens:

a. Formele verbale nepersonale, odată excluse din categoria modului, ar rămâne fără nicio categorie gramaticală din cele patru (mod, timp, persoană și număr)[23], ceea ce ar însemna că *nu* sunt *segmentabile* morfematic, asemenea, de exemplu, *adverbelor*. Or, o atare abordare se exclude, pentru că cele patru forme au semnificații gramaticale diferite (infinitiv ≠ gerunziu ≠ participiu ≠ supin), grefate pe aceeași bază lexicală (= radicalul).

Aceste deosebiri de semnificație gramaticală își găsesc expresia tocmai în flectivele lor diferite, care astfel nu pot fi asimilate unor afixe/sufixe lexicale.

Prin urmare, aceste forme sunt segmentabile morfematic.

b. Dacă cele cinci forme personale/finite (indicativ, conjunctiv, condițional-optativ, imperativ, prezumtiv) sunt *membrii* categoriei *modului*, celelalte patru nepersonale/non-finite (infinitiv, gerunziu, participiu, supin) ar trebui să fie și ele membrii unei categorii supraordonate lor. Or, forma non-finită/nepersonală nu este o categorie gramaticală, dar, pe de altă parte, flectivele ei trimit la o categorie gramaticală.

(Nu există flective care să nu materializeze o categorie gramaticală și invers, o categorie care să nu aibă flective. În cazul de față, dacă acea categorie nu este modul, care este și cum s-ar numi?)

c. Cum, în afară de sufixe gramaticale și desinențe ca subunități flectivale, în flexiunea verbală nu există altceva, secvențele terminale detașate de/neincluse în radicalul formelor nepersonale le încadrăm în continuare la sufixe[24] (modale sau modal-temporale): infinitivale, gerunziale, participiale.

1.1.3. Formele verbale cu *flectiv bimorfematic* funciar *motivat* sunt, dintre cele sintetice, *prezentul* și *imperfectul*.

Segmentarea lor liniară se consumă în două etape/operații:

---

forme analitice este în funcție de statutul acordat segmentelor *de*, *în*, *la* etc. care, atunci când supinul este verb, îl însoțesc obligatoriu (***de** învățat*, ***în** pețit*, ***la** cules*): prepoziții sau morfeme? (În LRC 1974, p. 221, este considerat formă sintetică. Vezi, în același sens, Neamțu 2014, p. 322–337.)

[20] Vezi GBLR 2010, p. 286–292.

[21] Implicit formularea tradițională *moduri personale* ar trebui abandonată, din moment ce nu există și moduri nepersonale.

[22] Vezi GBLR 2010, p. 286–292.

[23] O altă categorie gramaticală (realizată morfologic) nu există.

[24] Tot „sufixe” sunt denumite și în GBLR 2010, p. 290 („marcarea sintetică prin sufix”), dar fără a trimite la semnificații modale (modal-temporale).

BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)

(1) segmentarea binară *primară* a verbului, care separă radicalul de flectiv;

(2) segmentarea binară a *flectivului*, care separă sufixul de desinență.

Trăsătura *comună* a formelor cu flectiv bimorfematic: fiecare dintre cele două componente/subunități flectivale are realizarea monomorfematică *sincretică*: un singur sufix (ireductibil, nesegmentabil) pentru mod + timp, o singură desinență (ireductibilă, nesegmentabilă) pentru persoană + număr.

Terminalul segmentării: radical + sufix + desinență.

Ex.: *cântăm* = [cânt] + [ăm] = [cânt] + [ă] + [m]; *veneai* = [ven] + [eai] = [ven] + [ea] + [i].

Fără a inventaria aici sufixele și desinențele, facem totuși două aprecieri generale:

a. Indicativul *imperfect* are segmentarea morfematică cea mai clară și mai «simplă», degajând sufixul modal-temporal *-a-* sau *-ea-* + desinențele *-m, -i, -ø* (sg.) sau *-m, -ți, -a* (pl.).

b. Dimpotrivă, indicativul *prezent* are structura morfematică cea mai «complicată» din cauza marii *varietăți* în expresie a sufixelor, desinențelor și a sistemului de *omonimii*, în funcție de tipul paradigmatic al verbului.

De reținut că, spre deosebire de imperfect, al cărui sufix este constant pozitiv (*-a-* sau *-ea-)* pentru toate verbele, indicativul prezent are sufix pozitiv pentru toate verbele doar la plural, pers. 1 și a 2-a. La singular, sufixul este negativ (*ø*), exceptând verbele cu infinitivul în *-a* și *-i(î)*, care se compartimentează în:

b1. cu sufix negativ: *a pleca – plec-ø-ø, a veni – vin-ø-ø, a coborî – cobor-ø-ø*;

b2. cu sufix pozitiv, respectiv:

b2a: *-ez*, pentru cele cu infinitivul în *-a*: *a lucra – lucr-**ez**-ø* ;

b2b: *-esc*, pentru cele cu infinitivul în *-i*: *a citi – cit-**esc**-ø*;

b2c: *-ăsc*, pentru cele cu infinitivul în *-î*: *a urî – ur-**ăsc**-ø*[25];

c. La indicativ prezent, atât flectivul în totalitate, cât și una/oricare dintre componente (sufixul sau desinența) pot avea, la nivel de clasă, realizări fie pozitive, fie negative (ø):

c1. flectiv în totalitate pozitiv: *veniți* = [ven] + [i] + [ți];

c2. flectiv în totalitate negativ: *merg* = [merg] + [ø] + [ø];

c3. sufix negativ + desinență pozitivă: *poți* = [poț] + [ø] + [i];

c4. Sufix pozitiv + desinență negativă: *citesc* [cit] + [esc] + [ø];

1.1.3.1. Tot flectiv bimorfematic (= sufix + desinență) are și imperativul.

Acesta are în multe privințe un statut aparte:

(1) La plural, formă afirmativă *vs* formă negativă (cu adverbul *nu*), coincide întocmai cu indicativul prezent (aceeași persoană, a 2-a) și se segmentează identic: *(nu) lucr-a-ți.*

[25] La aceste grupe de verbe, sufixul este pozitiv și la pers. a III-a în baza omonimiei cu pers. 1 singular (*(eu) citesc – (ei) citesc*) sau cu pers. a 3-a singular (*(el) lucrează – (ei) lucrează*).

BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)

Excepție: verbul neregulat *a fi*, a cărui formă de imperativ este împrumutată de la conjunctivul prezent: *(nu) fiți* – a se compara cu *să (nu) fiți* (conjunctiv prezent) și *(nu) sunteți* (indicativ prezent).

(2) La singular, forma afirmativă este total diferită flectival de forma negativă:

a. Cea afirmativă, exceptând câteva verbe cu neregularități (*vino*, *du-te*, *fă*, *zi*, *fii*), este identică celei de indicativ prezent, persoana a 2-a sau a 3-a[26] (*închide*, *mănâncă…/vezi*, *treci*...), și are aceeași segmentare (*închid-ø-e*, *mănânc-ø-ă*, *vez-ø-i*, *trec-ø-i*).

b. Indicativul negativ are cu totul altă organizare decât cel afirmativ, forma lui fiind omonimă cu a infinitivului (fără *a*).

Segmentarea lui morfematică duce la degajarea unui sufix de *imperativ* prezent, omonim cu cel al infinitivului, și o desinență negativă (ø): *(nu) alerg-a-ø*, *(n-) av-ea-ø*, *(nu) pun-e-ø*, *(nu) ven-i-ø*, *(nu) cobor-î-ø*.

Este singurul caz în care o formă verbală sintetică are la persoana a 2-a (singular) desinență negativă.

1.1.4. De un flectiv *trimorfematic* putem vorbi la indicativ *perfect simplu*, cu structura sufix (de perfect simplu) + desinență de număr + desinență de persoană[27]. A afirma calitatea bimorfematică a desinenței (= grup bidesinențial) înseamnă nu a nega cofuncționalitatea, ci realizarea *sincretică* prototipică a celor două categorii gramaticale, numărul și persoana.

Aici s-ar cuveni spuse următoarele:

(1) În privința sufixului, unul singur (= monomorfematic), lucrurile sunt clare: se detașează și se individualizează un sufix cu ocurență constantă în întreaga paradigmă a acestei forme verbale[28], diferit de la un tip paradigmatic la altul și stric legat de morfematica participiului verbal invariabil[29]: *cânt**a**t* – *cânt-**a**-i*, *av**u**t* – *av-**u**-i*, *făc**u**t* – *făc-**u**-i*, *mer**s*** – *mer-**se**-i*, *rup**t*** – *rup-**se**-i*, *ven**i**t* – *veni-**i**-i*, *cobor**â**t* – *cobor-**â**-i*. (În rezumat: *-a-*, *-u-*, *-se-*, *-i-*, *-î-*).

(2) Secvența rămasă (după detașarea sufixului) intră obligatoriu în sfera desinențelor.

Indiferent de tipul flexionar al verbului (= „conjugarea”), acestea, pe persoane, sunt: *-i*, *-și*, *-ø* (la singular), respectiv *-răm*, *-răți*, *-ră* (la plural). Ex.: *tăc-u-**i***, *tăc-u-**și***, *tăc-u-**ø***, *tăc-u-**răm***, *tăc-u-**răți***, *tăc-u-**ră***.

Pornind de la *premisa* că o segmentare morfematică este *încheiată* când am obținut ultimele componente cu statut *morfematic* (= unități minimale de expresie cu semnificație), în cazul de față se constată următoarele:

[26] Pentru detalieri, vezi LRC 1974, p. 225.

[27] Vezi Guțu Romalo 1968, p. 161–163.

[28] Singura excepție o constituie verbele cu infinitivul în *-a*, al căror sufix de perfect simplu, *-a-* se realizează ca *-ă* la pers. a III-a singular: a se compara *lucr-**a**-i (lucr-**a**-și)* cu *lucr-**ă**-ø*.

[29] Vezi, supra, **1.2.**

BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)

a. Secvențele *-răm*, *-răți* în mod cert sunt segmentabile, degajând segmentele *-m* și *-ți* ca desinențe de persoană, specializate în română pentru acest rol, și segmentul constant *-ră-*, exterior unei semnificații de persoană[30].

b. Absența lui la singular, toate persoanele, și prezența lui la plural, toate persoanele, permit concluzia că *-ră-* este semn/desinență de plural, realizându-se opoziția plural (= + *ră*) *vs* singular (= – *ră*).

c. Ca în atâtea alte situații, absența fizică/fonematică a unei secvențe pentru singular poate fi interpretată ca realizare *zero* în expresie a acestei categorii, uniformizând astfel segmentarea (radical +) sufix + desinență zero la singular + desinență pozitivă (sau negativă) de persoană/(radical+) sufix + desinență pozitivă de plural + desinență pozitivă sau negativă de persoană.

Ex.: *alerg-a-ø-i, alerg-a-ră-m*; *cit-i-ø-i, cit-i-ră-m*; *cit-i-ø-ø, cit-i-ră-ø*[31].

Ca atare, segmentarea formelor de perfect simplu evidențiază trei unități morfematice/subunități flectivale: (radical +) sufix + desinență de număr + desinență de persoană.

d. Reprezentarea liniară, respectând etapele segmentării, ne apare astfel:

d1. *primară*, prin care se separă radicalul de flectiv;

d2. *grupată/intermediară*, prin care se separă sufixul de grupul desinențial;

d3. *terminală*, prin care se separă desinența de număr de cea de persoană, obținând inventarul total/final de subunități flectivale:

(i) *cântarăm* = [cânt] + [arăm];

(ii) *cântarăm* = [cânt] + [a] + [răm];

(iii) *cântarăm* = [cânt] + [a] + [ră] + [m].

1.1.5. Structura morfematică cea mai extinsă, însumând *patru* subunități flectivale, o are indicativul *mai-mult-ca-perfect*.

Acestea se cuplează două câte două, formând un grup bisufixal și un grup bidesinențial.

(1) Grupul sufixal cuprinde două sufixe *cofuncționale*, unul identic ca expresie cu sufixul de *perfect simplu*, diferit de la o conjugare la alta (*-a-*, *-u-*, *-se-*, *-i-*, *-î-*), cu semnificația generică de *perfect/trecut*, redus ca sferă de un al doilea sufix, același la toate verbele, și anume *-se-*, sufixul specific și individualizator al *mai-mult-ca-perfectului*.

(2) Grupul desinențial cuprinde o desinență de număr, negativă pentru singular și pozitivă pentru plural (= *-ră*), asemenea perfectului simplu, urmată de desinențele de persoană (*-m*, *-și*, *-ø*, *-m*, *-ți*, *-ø*).

Luând un membru al paradigmei, de exemplu, *lucraserăm*, cu toate subunitățile flectivale realizate pozitiv, în desfășurarea liniară/pe orizontală, avem următoarele reprezentări ale segmentării binare:

a. *primară*: *lucraserăm* = [lucr] + [aserăm] (radical + flectiv);

[30] În română nu avem desinență de acest tip pentru persoană.

[31] Vezi, pentru segmentare identică, LRC 1974, p. 222.

BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)

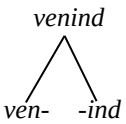
b. *grupată/intermediară*: *lucraserăm* = [lucr] + [ase] + [răm] (radical + grup sufixal + grup desinențial);

c. *terminală*: *lucraserăm* = [lucr] + [a] + [se] + [ră] + [m] (radical + sufix de perfect + sufix de mai-mult-ca-perfect + desinență de număr + desinență de persoană)[32].

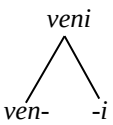
1.2. Transpunând reprezentările liniare în reprezentări ***pe verticală***/în arbore, în ordinea numărului de subunități flectivale identificate, același ca în **1.1.**, avem:

(1) cu flectiv monomorfematic de tip sufix:

a. gerunziu:

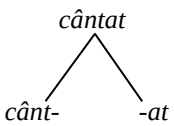

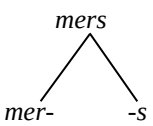
b. infinitiv (fără *a*):

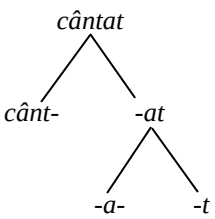
(2) cu flectiv bimorfematic omogen (= grup sufixal) – participiu:

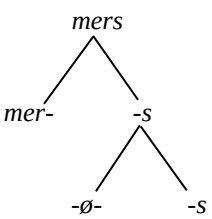
a. prima segmentare/segmentarea primară:

b. a doua segmentare/segmentarea flectivului:

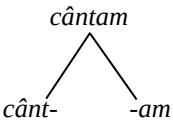

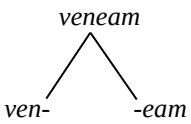

(3) cu flectiv bimorfematic eterogen (= sufix + desinență):

a. indicativ imperfect:

a1. segmentare primară:

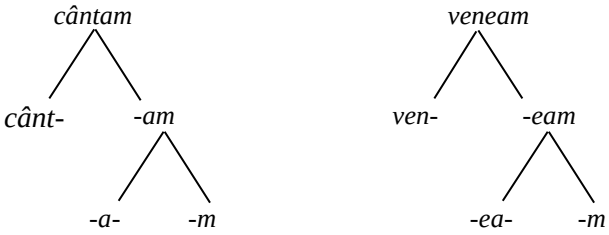

[32] Vezi, similar și explicit, LRC 1974, p. 222.

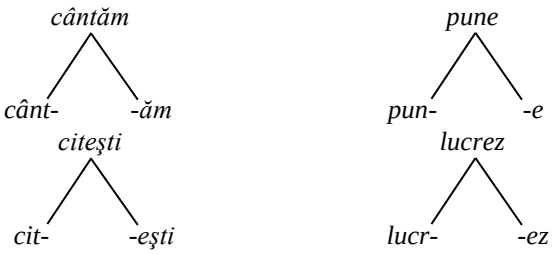
BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)

a2. a doua segmentare:

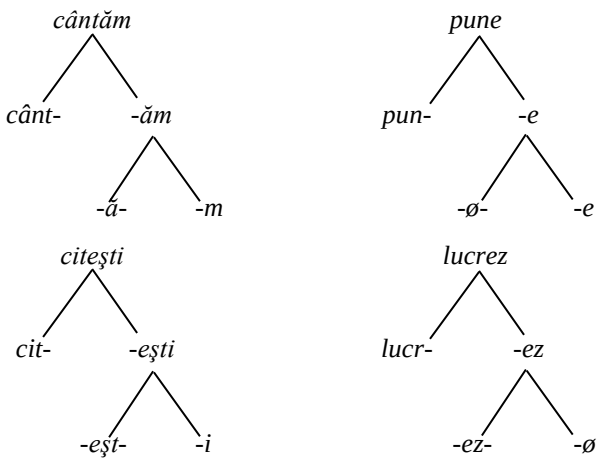

b. indicativ prezent:

b1. segmentare primară:

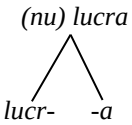

b2. a doua segmentare:

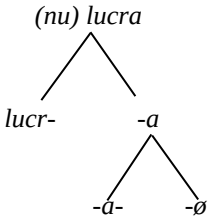
c. imperativ (formă negativă):

c1. segmentare primară:

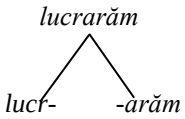
BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)

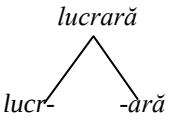
c2. a doua segmentare:

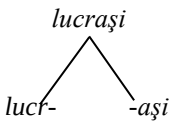

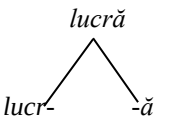
(4) cu sufix trimorfematic (sufix + grup desinențial) – indicativ perfect simplu:

a. segmentare primară:

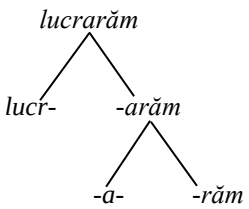

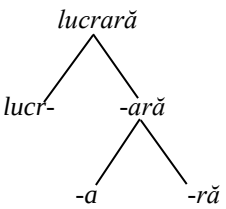

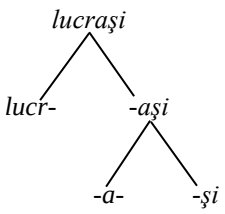

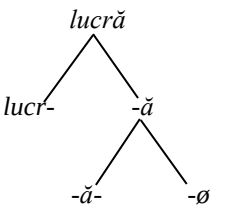

b. a doua segmentare:

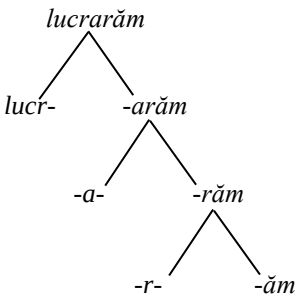

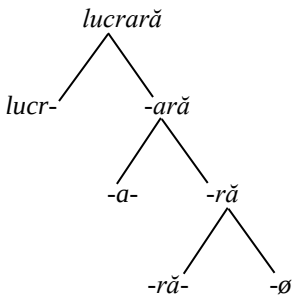

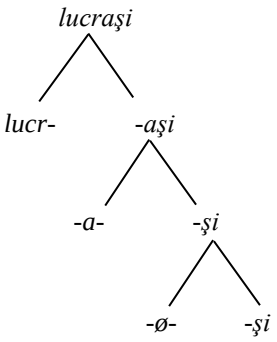

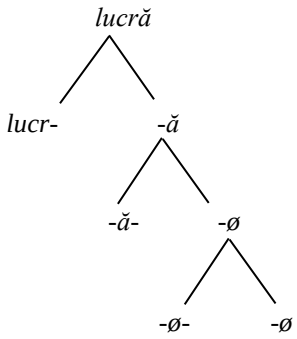
c. a treia segmentare:

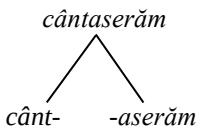
BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)

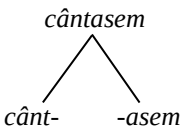

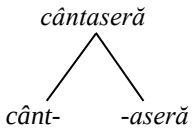

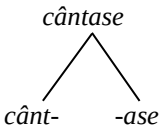
(5) cu flectiv tetramorfematic (grup sufixal + grup desinențial) – indicativ mai-mult-ca-perfect:

a. segmentare primară:

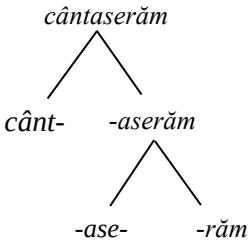

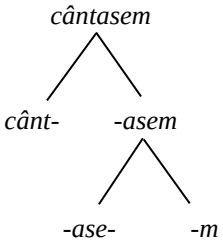

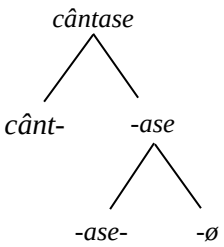

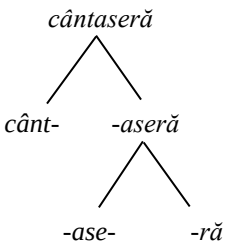

b. a doua segmentare (pe grupuri):

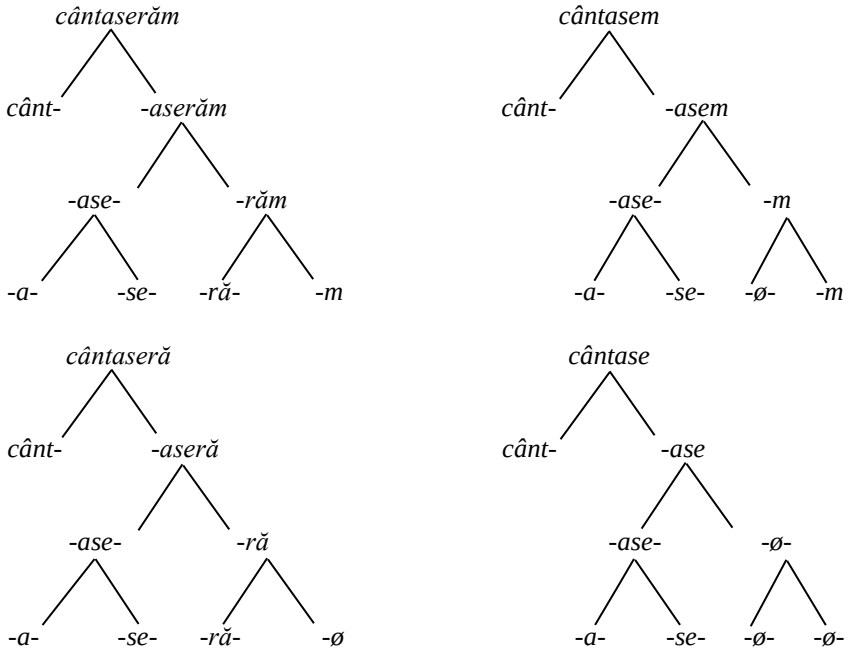

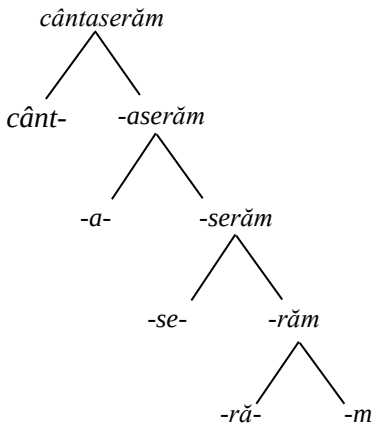

BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)

c. a treia segmentare (a grupului):

Notă. Dacă avem în vedere doar adiţionarea mecanică a unităţilor morfematice (una după alta, în succesiune fixă şi neîntreruptă, de la stânga la dreapta), obţinem o altă variantă desfăşurată:

Nu optăm pentru acest model, pentru că dezmembrează nefiresc grupurile, cuplând în ordine structurală nu grupurile, ci segmente din grupuri.

1.2.1. În construirea ca imagine grafică/vizuală a acestui model se combină segmente din două tipuri de analiză gramaticală/sintactică.

BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)

a. În latura formală şi mecanică se calchiază parţial reprezentarea organizării structurale interne a verbului după modelul subordonării interlexematice binare[33] (termen regent *vs* termen subordonat)[34] în interiorul enunţului – vezi tradiţionalele „scheme sintactice”/structurale ale propoziţiilor şi/sau ale frazelor.

Poziţionarea pe verticală una *sub* alta a componentelor ultime/ireductibile, cu «citirea» de jos în sus, induce/sugerează ideea unor relaţii de subordonare între acestea[35].

b. Ca dispunere (pe verticală) a componentelor «întregului» (= verbul), rezultate prin disocieri/diviziuni succesive şi într-o anumită ordine (de la complex la simplu), fiecare entitate fiind atât *integrată* (citită de jos în sus), cât şi *integrantă*/ integratoare (citită de sus în jos), modelul seamănă în mare măsură cu analiza (unui enunţ ca întreg) în constituenţi imediaţi[36], model care se sustrage însă relaţiei binare (1:1) dintre componente.

Notă. În principiu, acest model este urmat de tratatele academice recente în analiza enunţurilor în grupuri sintactice încastrate unele în altele şi descompunerea lor succesivă, dar realizată pe orizontală[37].

1.2.2. În măsura în care *actualizarea* lexemului verbal într-o ipostază comunicativ-pragmatică sau alta prin categoriile sale gramaticale/morfologice, înţelese ca solidarităţi între o expresie şi un conţinut, este subsumabilă în plan logico-semantic *determinării*/restrângerii sferei noţionale[38], putem vorbi de existenţa unor *relaţii intermorfematice*/în interiorul formei verbale, relaţii atât între radical şi flectiv, pe de o parte, cât şi între subunităţile acestuia din urmă, pe de altă parte, în cazul în care este plurimorfematic. Cum, în general, determinării îi corespunde în plan gramatical *subordonarea*, înseamnă că şi structura internă a unui verb se constituie în esenţă prin relaţii de subordonare.

Dacă în planul *expresiei*, relaţia de subordonare nu se poate desfăşura fizic decât de la o unitate la alta (vezi *relaţia binară interlexematică*), în planul *logico-semantic*, nesupus constrângerilor materiale/fizice, relaţia ca determinare înseamnă *reducere succesivă de sferă*, din aproape în aproape, fiecare nou «determinant» reducând şi individualizând sfera deja redusă de ceilalţi determinanţi[39].

1.2.2.1. În cazul flectivelor plurimorfematice, o reprezentare grafică a acestor determinări succesive şi corelate reclamă necondiţionat stabilirea unei *ierarhizări* înţelese aici ca *ordine* în care unităţile morfematice în latura lor de conţinut participă la determinare.

---

[33] Cuvântul flexibil, aici verbul, este, în fapt, o sintagmă minimală de tip subordonativ (= radical ← flectiv).

[34] Vezi, pentru concept, Draşoveanu 1997, p. 29 şi urm.

[35] Vezi *infra,* **1.2.2.**

[36] Vezi, pentru acesta, DŞL 2005, s.v. CONSTITUENT.

[37] Vei GBLR 2010, *passim*.

[38] Vezi, pentru unele consideraţii în acest sens, Dragoş 2007, p. 135–140.

[39] Vezi, pentru o analiză în acest fel, Neamţu 2014, p. 161–167.

BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)

Identificarea/formularea unui asemenea criteriu de ierarhizare nu este tocmai uşoară şi ferită de speculaţii mai mult sau mai puţin subiective. Un punct de reper „cât de cât" obiectiv şi operaţional l-ar putea constitui *topica* subunităţilor flectivale (sufixe şi desinenţe) ca «determinanţi».

Aceasta nu este una aleatorie şi nici fluctuantă, ci are forma unei succesiuni *fixe*/obligatorii/neinversabile după radical a subunităţilor flectivale (de la stânga la dreapta), ceea ce înseamnă că este direct implicată şi responsabilă ca factor *direcţionant* şi motivant în realizarea determinării într-un anumit sens, şi nu într-altul[40]. (Termenul „sens" are aici accepţiunea din fizică.)

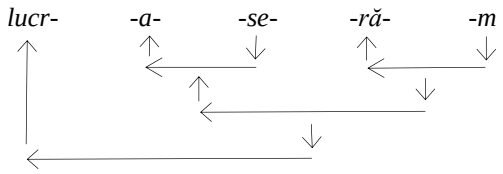
Relaţiile semantice se realizează de la dreapta la stânga (= de la flectiv spre radical) şi în acelaşi sens în cazul subunităţilor unui flectiv plurimembru, în ordinea inversă a succesiunii liniare a subunităţilor flectivale (= de la stânga la dreapta).

1.2.2.2. Urmărind «ce» «cu ce» şi «cum» se cuplează în latura de semnificaţie, putem construi mai multe modele grafice de reprezentare.

Notă. Din motive tehnice/de ordin grafic, respectiv marcarea cât mai simplă şi mai clară, fără intersectări, a sensului de realizare a relaţiei „de la dreapta spre stânga" ([←]), revenim la reprezentarea liniară.

Luăm pentru construcţia modelelor un verb la indicativ, mai-mult-ca-perfect, pers. 1, plural, de exemplu, *lucraserăm*, cu cea mai extinsă structură morfematică realizată pozitiv în expresie la toate subunităţile flectivale.

Marcând combinat cuplările cu sensul relaţiilor, avem:

Rezumăm reprezentarea la următoarele:

a. Flectivul în totalitate apare ca determinant al radicalului.

b. Se menţin distincte două tipuri de componente flectivale cu semnificaţiile aferente: sufixe pentru mod + timp, desinenţe pentru număr + persoană.

c. Se evidenţiază în interiorul flectivului rolul de determinant al grupului desinenţial faţă de cel sufixal. (Într-un anumit fel, sufixul este baza gramaticală pe care se grefează desinenţa – vezi conceptul de *temă* = radical + sufix.)

d. În cadrul grupului sufixal (-*ase*-), primul sufix (-*a*-) are semnificaţia generică de trecut/perfect, semnificaţie care este determinată/restrânsă ca sferă prin cel de-al doilea sufux (-*se*-), specific acestei semnificaţii temporale (= mai-mult-ca-perfect).

[40] Putem avansa ipoteza că, şi în latină, din care provin prin evoluţie formele verbale sintetice româneşti, lucrurile stau, în mare, la fel.

BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)

Prin urmare, reprezentarea *-a- -se-* este justificată[41].

e. În cadrul grupului desinenţial (*-răm*), desinenţa de pers. 1 (*-m*) restrânge sfera pluralului la pers. 1, plural care aceeaşi formă (*-ră-*) şi la celelalte persoane (pers. a 2-a şi a 3-a).

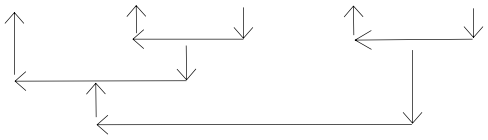
În concluzie: *-ră- -m*.

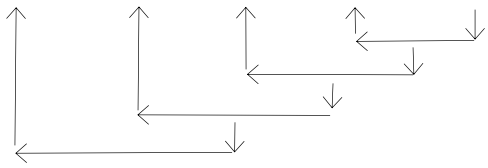
Notă. O interpretare inversă a relaţiilor, respectiv *-ră- -m*, n-ar putea da socoteală de topică: *-ră-m*, nu şi **m-ră*.

1.2.2.2. Alte modele

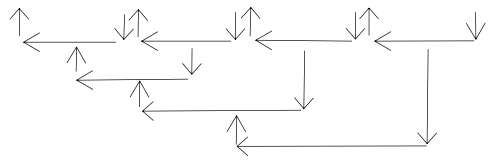
a. *lucr- -a- -se- -ră- -m*

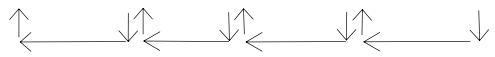
b. *lucr- -a- -se- -ră- -m*

c. *lucr- -a- -se- -ră- -m*

d. *lucr- -a- -se- -ră- -m*

Inconveniente («în bloc»): *amalgamează* radicalul cu flectivul, *inversează* ierarhizarea, *decuplează* segmente nedecuplabile etc. (Ele explorează şi exploatează «imaginaţia grafică».)

[41] Prin structura sa bisufixală, mai-mult-ca-perfectul se dovedeşte *explicit*, în cadrul corelaţiei *expresie* vs *conţinut*, ca timp de relaţie, indiferent de context. (Este prototipul timpului de relaţie dintre formele sintetice, având drept corespondent viitorul anterior dintre cele analitice. Amândouă se definesc simultan ca timpuri ale anteriorităţii, unul faţă de „un trecut”/perfect, celălalt faţă de un „viitor”.)

BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)

1.2.2.3. Reprezentarea cu marcarea relaţiilor intermorfematice este valabilă pentru toate formele verbale sintetice, dar ea se simplifică progresiv odată cu reducerea numărului de (sub)unităţi flectivale identficate prin segmentarea morfematică.

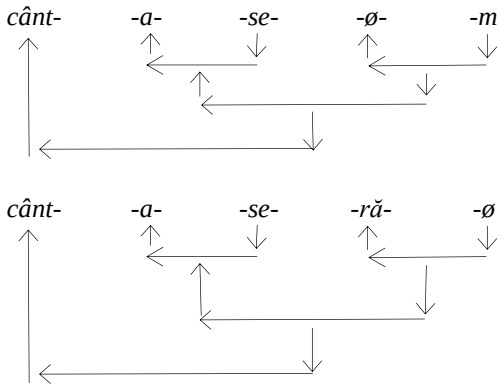
Nota 1. Numărul (sub)unităţilor flectivale/morfemelor îl dă, aşa cum s-a văzut deja, numărul segmentelor de expresie, nu cel al semnificaţiilor gramaticale solidar vehiculate. Acestea pot fi realizate şi împreună (câte două) în *sincretism* printr-un singur morfem ca expresie.

Nota 2. Segmentul de expresie/morfemul care poartă o semnificaţie gramaticală poate fi şi negativ (ø).

Aici mai reţinem:

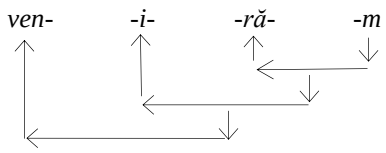
a. *Locul* acestuia în structura morfematică desfăşurată şi semnificaţia vehiculată sunt precis stabilite (după anumite criterii şi metode) în cadrul sistemului de flexiune al verbului/al oricărei clase de cuvinte flexibile[42]. De aceea, în reprezentarea grafică de orice fel (pe orizontală sau pe verticală) apare şi se „numără" şi el.

b. Oricât de artificial/de gratuit ar părea, consecvenţa ne obligă să-l acceptăm ca partener şi în schema relaţională intermorfematică, aşa ca pe orice morfem. De aceea un mai-mult-ca-perfect de tipul *cântasem, cântaseră* ne apare astfel:

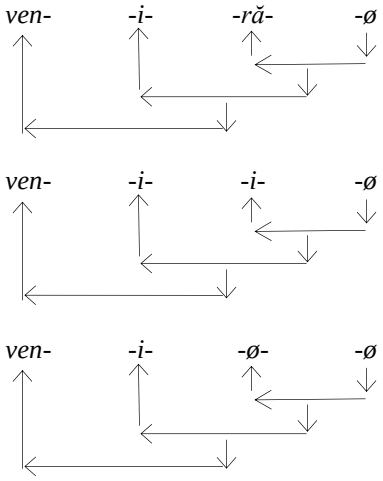
Dăm în continuare reprezentările cu marcarea relaţiilor intermorfematice/ intraflectivale pentru celelalte tipuri de flective, cuprinzând şi subunităţile/morfemele negative (ø).

(1) Flectivul trimorfematic al perfectului simplu (sufix + grup desinenţial):

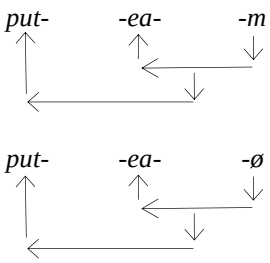
[42] Vezi, pentru morfem zero, LRC 1974, p. 140.

BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)

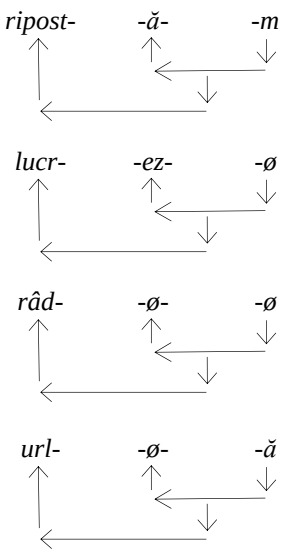

(2) Flectiv bimorfematic (sufix + desinenţă):

a. Indicativ imperfect:

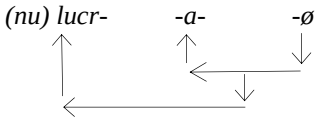

b. Indicativ prezent:

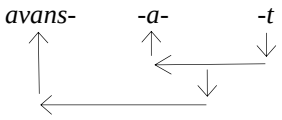

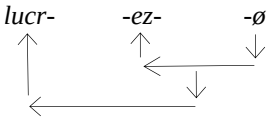
BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)

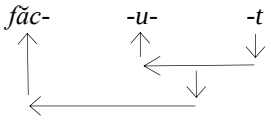
c. Imperativ (formă negativă):

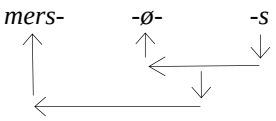

(3) Flectiv bimorfematic (sufix + sufix) - participiu:

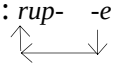

(4) Flectiv monomorfematic:

a. Gerunziu: *băt- -ând*

b. Infinitiv (fără *a*): *rup- -e*

BIBLIOGRAFIE

Dimitriu 1999 = Corneliu Dimitriu, *Tratat de gramatică a limbii române. Morfologia*, Iaşi, Editura Institutul European, 1999.

Dragoş 2007 = Elena Dragoş, *Categoria gramaticală a determinării – o categorie panmorfologică?*, în Sanda Reinheimer-Rîpeanu, Ioana Vintilă-Rădulescu (coordonatoare), *Limba română, limbă romanică. Omagiu acad. Marius Sala la împlinirea a 75 de ani*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2007, p. 135–140.

Draşoveanu 1997 = D. D. Draşoveanu, *Teze şi antiteze în sintaxa limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 1997.

DŞL 2005 = *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, [Bucureşti], Editura Nemira, 2005.

BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)

GBLR 2010 = *Gramatica de bază a limbii române* (coord.: Gabriela Pană Dindelegan), Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010.
GLR 1963 = *Gramatica limbii române*. Ediţia a II-a, vol. I, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1963.
Guţu Romalo 1968 = Valeria Guţu Romalo, *Morfologie structurală a limbii române (substantiv, adjectiv, verb)*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1968.
ILR 1978 = *Istoria limbii române* (coord.: Florica Dimitrescu), Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1978.
Irimia 2000 = Dumitru Irimia, *Gramatica limbii române*, [Iaşi] , Editura Polirom, 2000.
LRC 1974 = *Limba română contemporană*, vol. I (coord.: acad. Ion Coteanu), Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1974.
Neamţu 2014 = G. G. Neamţu, *Studii şi articole gramaticale*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Nova, 2014.

STRUCTURES MORPHÉMATIQUES DES FORMES VERBALES SYNTHÉTIQUES – REPRÉSENTATION HORIZONTALE VS REPRÉSENTATION VERTICALE
(*Résumé*)

Dans cet article, l'auteur examine la structure morphématique des formes verbales synthétiques en roumain du point de vue du nombre d'unités morphématiques/de sous-unités flexionnelles. À la suite de la segmentation binaire successive, il résulte quatre types de structures flexionnelles: monomorphématiques (= suffixe), bimorphématiques (= suffixe + suffixe ou suffixe + désinence), trimorphématiques (= suffixe + groupe désinentiel) et tétramorphématiques (= groupe bisuffixal + groupe bidésinentiel). Leur représentation par schéma graphique se réalise aussi bien sur l'horizontale/en succession linéaire que sur la verticale/par schéma-arbre. Ce dernier modèle est partiellement similaire à celui des schémas syntaxiques traditionnels ainsi qu'à celui de l'analyse en constituants immédiats. Sur le plan de la sémantique grammaticale des morphèmes flexionnels s'établissent des relations similaires à celles de la détermination, interprétées de droite à gauche, dans l'ordre inverse par rapport à la succession linéaire des segments de l'expression, comme suit: a. L'ensemble des morphèmes flexionnels (comme un tout, analysable dans sesparties ou non) détermine le radical : radical ← morphèmes de flexion. b. À l'intérieur d'un ensemble analysable, la désinence/le groupe désinentiel détermine le suffixe/le groupe suffixal: suffixe ← désinence. c. À l'intérieur des groupes suffixaux, le deuxième suffixe détermine le premier: $\text{suffixe}_1 \leftarrow \text{suffixe}_2$. d. À l'intérieur des groupes désinentiels, la désinence de personne/ désinence_2 détermine la désinence de nombre/désinence_1: $\text{désinence}_1 \leftarrow \text{désinence}_2$. Le schéma complet d'un ensemble tétramorphématique sur le plan sémantique, par exemple, est le suivant : [radical] ← [[$\text{suffixe}_1 \leftarrow \text{suffixe}_2$] ← [$\text{désinence}_1 \leftarrow \text{désinence}_2$]].

Cuvinte-cheie: *radical* vs *flectiv*, *morfem/unitate morfematică*, *flectiv*, *subunitate flectivală*, *sufix*, *desinenţă*, *grup bisufixal*, *grup bidesinenţial*, *determinare/actualizare*, *relaţie semantică*, pe orizontală *vs* pe verticală, *relaţii intermorfematice*.
Mots-clés : *radical* vs *morphème flexionnel*, *morphème/unité morphématique*; *sous-unité de flexion*, *suffixe*, *désinence*, *groupe bisuffixal*, *groupe bidésinentiel*, *détermination/ actualisation*, *relation sémantique*, *axe* horizontal *vs axe* vertical, *relations intermorphématiques*.

Universitatea Babeş-Bolyai
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31
neamtuggn@yahoo.com

BDD-A30943 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:08 UTC)